

NÚM. 14 - MARÇ 1993

SANT FELIU DE GUÍXOLS

ARXIU I MUSEU D'HISTÒRIA DE LA CIUTAT

EXPOSICIÓ

**Sant Feliu, ciutat industrial
(1870-1910)**

Restes actuals de la botiga modernista del carrer Major, Can Canals (Fotog. Carles Mitjà).

SANT FELIU, CIUTAT INDUSTRIAL (1870-1910)¹

1.- POBLACIÓ

De 1870 a 1910 la població de Sant Feliu experimentà un gran creixement demogràfic, que es degué bàsicament a un fort corrent immigratori. Les fàbriques de suro, la construcció i les obres del tren i del port absorbien mà d'obra d'altres sectors en crisi, i també mà d'obra forastera.

Dels 6.434 habitants que hi havia els anys 1872/1873 es passà als 11.333 del 1900, i/o als 12.580 del 1905 segons l'*Anuario de la Ciudad de San Feliu de Guíxols*, 1905.

A partir de 1910 s'inicià una davallada demogràfica, que reflectia l'agreujament de la crisi econòmica que uns anys abans ja havia començat.

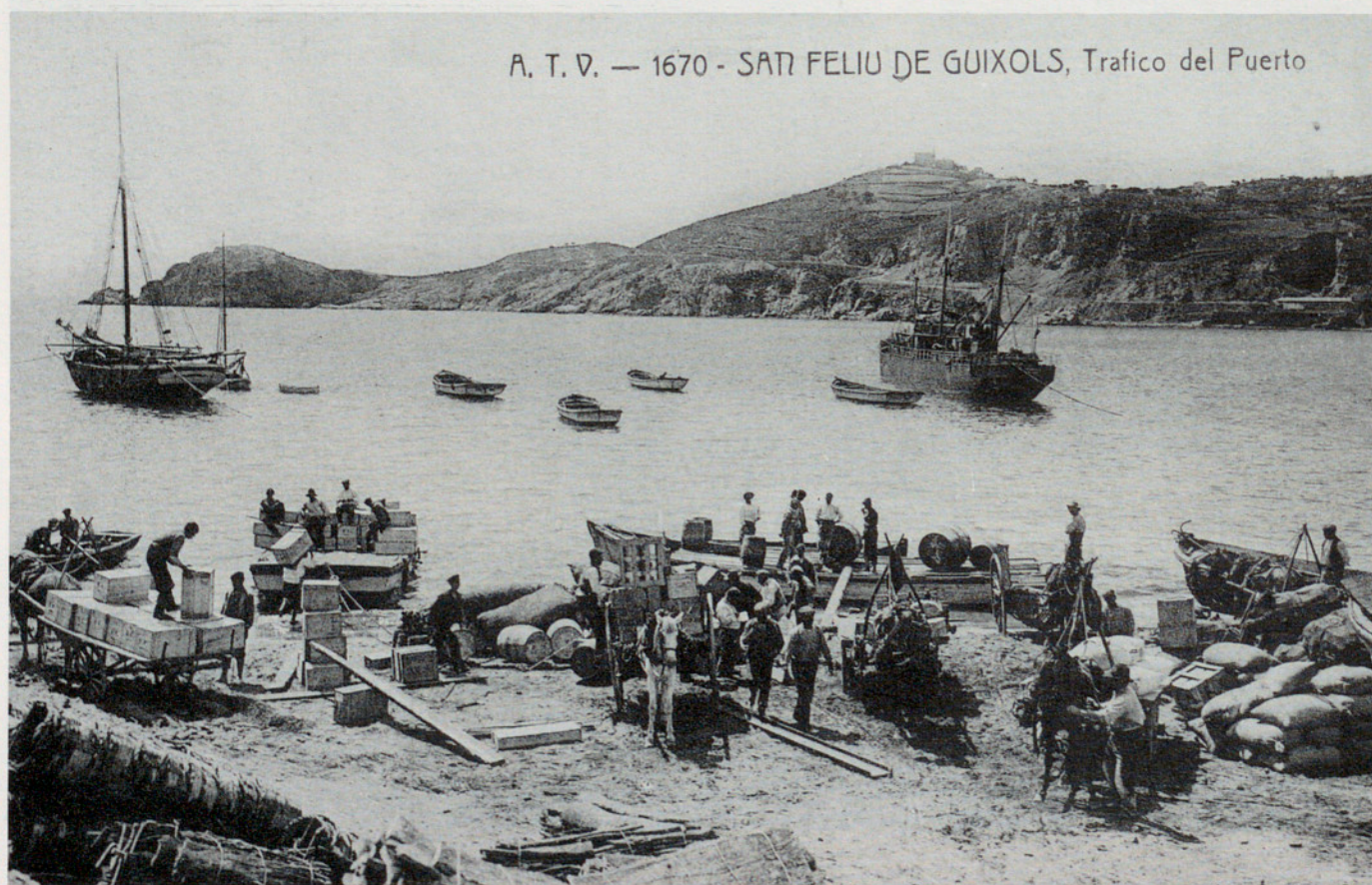
1.1 Obres de construcció, a la població veïna de Solius.

(1) Aquest Informatiu es complementa amb el Taller d'Història núm. 5: **De quan la vila de Sant Feliu esdevingué Ciutat (1870-1910)**, febrer 1993

1.2 El tren a la carretera de Palamós, davant de la bella casa de la Mainegra.

1.3 Feines de càrrega i descàrrega abans de construir-hi el port.

2.- EL TREBALL

En generalitzar-se la crisi del sector de l'artesanía naval i de totes les altres activitats que en depenien, junt amb la del comerç marítim, les circumstàncies socio-econòmiques i polítiques del país i d'Europa possibilitaren el creixement de la producció i del comerç de la indústria surera.

Aquest desenvolupament material de la ciutat imposava també la renovació dels mitjans de transport: el tren i el port.

El tren reforçà la comunicació de Sant Feliu amb Girona, i el port facilità en aquells moments el transport per mar.

Hi havia, però, tartanes diàries per anar a Calonge, Palamós i Palafrugell.

2.2 Façana de la fàbrica Pecher.

2.3 La banca Valls, representant del món financer a Sant Feliu.

2.4 Tapers, arrodonint a mà el carrac.

3.- CREIXEMENT URBÀ

D'acord amb el creixement demogràfic i del nivell d'ocupació o de treball, la superfície edificada s'anava estenent entre el carrer del Mall i la riera de Sant Amanç/Monestir (l'Eixample), i pels voltants de la carretera de Girona i de Palamós.

La ciutat es dotava d'infraestructures més modernes: aigua, clavagueres, il·luminació a les cases i als carrers, telègraf, etc.

3.1 Carretera de Girona

L'arquitecte **General Guitart i Lostaló (1859-1926)** i el mestre d'obres **Pere Pascual i Baguer (1848-1926)** foren els protagonistes de l'expansió urbana.

Sobre l'arquitecte municipal, autor del Pla General de la Reforma de la ciutat i de diverses altres obres públiques i també d'excel·lents projectes privats, existeix ja una àmplia bibliografia². És molt probable que fos l'autor d'altres obres privades, encara que no consti la seva firma personal als plànols o en el projecte, per allò potser de les incompatibilitats amb el càrrec d'arquitecte municipal. Aquest podria ser el cas, per dir-ne un, de la casa Mainegre a la carretera de Palamós.

D'altra banda, va ser igualment important l'actuació de Guitart a Palafrugell, on segurament es conserva el conjunt més consistent de la seva tasca professional: la fàbrica de "Can Mario", avui Armstrong (1900-1904); la façana i la seva famosa torre metàl·lica són actualment emblemàtiques de la ciutat veïna.

També fou l'autor de la botiga de teixits "Can Granés" de la mateixa població del Baix Empordà. Actuà també a Barcelona i a Santa Perpètua de la Mogoda (edifici de l'Ajuntament).

La trajectòria professional de Pere Pascual, en canvi, no ha estat tan estudiada, tot i que va ser fonamental en l'expansió urbana de la nostra ciutat.

Seguint la tradició paterna, com a hereu, Pere continuà la feina iniciada pel seu antecessor, Josep Pascual i Molins, amb el títol de Mestre d'obres per l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona que l'acreditava. També el seu germà petit, Miquel, se'n féu amb el mateix títol, però emigrà a l'Havana molt aviat, on exercí la seva professió.

(2) Esteva, Ll. (1980). Actuació de l'arquitecte Guitart a Sant Feliu. Estudis sobre temes del Baix Empordà, núm.2

Coneixia a fons l'arquitectura i el seu bon gust és evident en contemplar el que encara ens resta de la seva obra: Can Sibils, Ribot, llibreria Viader, etc.

A més, fou autor de diversos plans parcials i, amb altres impugnà el pla general de Guitart.

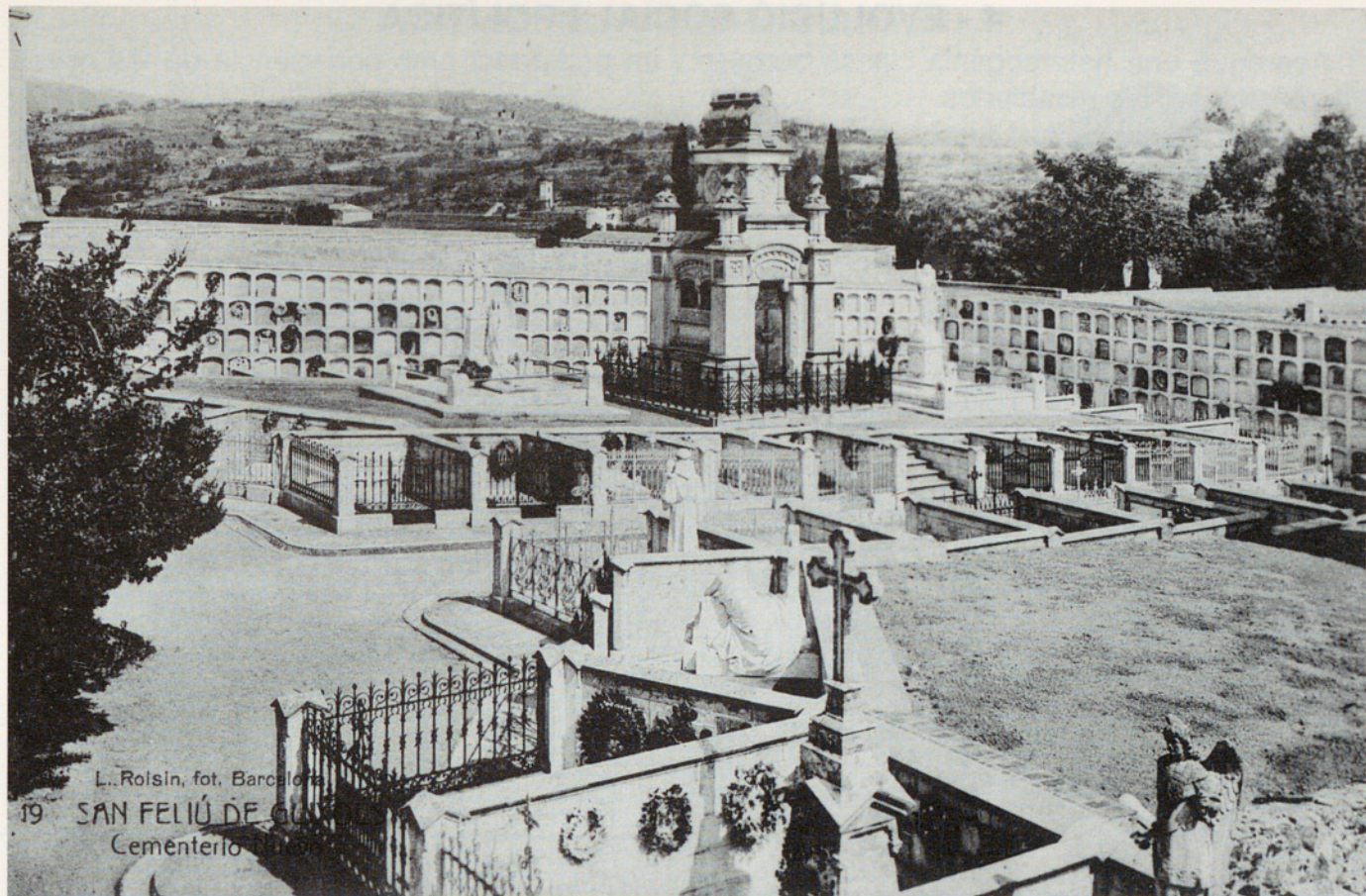
Com el mateix Guitart, l'activitat constructora de Pascual no es limità als termes del seu poble. A Calonge, per exemple, projectà l'edifici modernista, Torre Roura, situat al cim del turó que presideix el Pla; i l'ampliació i la Capella de les Carmelites de la Caritat.

3.2 Guitart projectà el pont sobre la riera de Tueda, encreuament amb el camí de Palamós.

3.3 Reforma que comportà un clavagueram central i cinc boques d'entrada, al Portalet. Obra de G. Guitart.

3.4 P. Pascual projectà la majoria de les tombes del segon clos del cementiri. Al fons, la tomba del Marquès de Robert, obra de l'arquitecte Joan Martorell i Montells.

PÈRDUA DEL PLÀNOL: "PLAN GENERAL DE REFORMAS Y MEJORAS DE LA VILLA DE SAN FELIU (1897)" DE L'ARQUITECTE GUITART

Molt a pesar nostre, hem d'aprofitar aquesta exposició per a lamentar de nou i per a donar a conèixer, perquè així en resti constància pública i, àdhuc, per si encara el poguéssim recuperar, la pèrdua del plànol del General Guitart: el del Pla General (1897).

La Comissió Municipal Permanent de l'Ajuntament de Sant Feliu, en la sessió del 29-XI-1977 exigí que l'Acadèmia de belles Arts de Sant Jordi valorés els danys causats pel Sr. Solans Huguet

"por el extravío del plano original del Plan General de Reformas y Mejoras de la Villa de San Feliu de Guíxols del año 1897, redactado por el Arquitecto D. General Guitart, y del resultado de las mismas ha venido en considerar que lo más procedente, sería que este Ayuntamiento interesase de la Real Academia de Bellas Artes de San Jorge, de Barcelona, gestione la restitución a este Ayuntamiento por parte de D. Juan Antonio Solans Huguet, del expresado plano, que en su día fue entregado al Arquitecto Sr. Solans Huguet, a requerimiento del mismo, como documento necesario para el estudio de los trabajos contratados para la previsión del Plan General de Ordenación Urbano y Territorial de este término Municipal, y que el Sr. Solans manifestó haberlo extraviado, y en su sustitución se comprometía a hacer y entregar, una copia fotográfica, a obtener de una reproducción de clichés que tiene de dicho plano, a escala 1:4.000 y para el supuesto de que el resultado de dichas gestiones fuese negativo designe una Comisión de Académicos para tasar el expresado Plano redactado en papel Canson, de medidas 1,40 m. de ancho por 1,04 m. de alto (estas medidas corresponden al cuadro en que estaba enmarcado), a efectos de que por este Ayuntamiento se exija la indemnización de los daños por el extravío del expresado documento".

El Ple de l'Ajuntament del 12-I-1978, exigint-li responsabilitats, acordà:

"Reservarse expresamente el derecho a resarcirse con cargo al Sr. Solans Huguet los daños causados por éste al Ayuntamiento, por el extravío del Plano original del Plan General de Reformas y Mejoras de la Villa de San Feliu".

De llavors ençà, res més no se n'ha sabut, a part del lliurament de la còpia fotogràfica promesa per l'arquitecte esmentat. Però els tràmits d'exigir responsabilitats iniciats per la Comissió Permanent i pel Ple de l'Ajuntament, amb l'arribada dels ajuntaments democràtics, no continuaren.

EL PLÀNOL DE L'ASIL

Un altre cas ha estat el del plànol de l'Asil Surís (1904), publicat entre 1979 i 1980. Després d'aquella publicació, no retornà a la secció de l'Arxiu Històric que li corresponia.

4.- EVOLUCIÓ SOCIAL I POLÍTICA

Aparegué una heterogènia classe burgesa i un proletariat amb consciència de les noves diferències socials establertes.

Uns i altres uniren llurs forces: solidaritat patronal, d'una banda, i solidaritat obrera, de l'altra. L'associacionisme d'ajuda mútua, sindical i polític; el cultural i de lleure es multiplicà.

4.1 Passeig dels Guixols: La Marina, a primer terme (dreta); la casa Ball.Ilovera o de l'Aduana, el casino dels Senyors i el casino dels Nois, al fons.

Mentre les diferents seccions del sindicalisme guixolenc s'orientaren bàsicament cap a l'anarquisme, les forces polítiques de la burgesia, en canvi, es bipolaritzaren: una minoria defensà els ideals del nacionalisme més conservador i clerical, i una majoria n'abraçà els del republicanisme federal i anticlerical.

4.2 Làpida de Jaume Arxer, federal i maçó, al cementiri neutre.
(Fotografia de C. Mitjà).

4.3 Aplec a Sant Pol, celebrant la victòria electoral de S. Albert.

4.4 Treballadores guixolenques, fent anar la garlopa.

En aquest context va ser molt significativa i celebrada la victòria electoral d'un polític aleshores desconegut, intel·lectual local, Salvador Albert i Pey (1868-1944), que el Partit Republicà Federal presentà com a representant seu pel districte de la Bisbal, en les eleccions generals a Diputats. La gran figura, a Catalunya, de la Lliga —Francesc Cambó i Batlle—, en sortí escandalosament derrotada. Era el maig de 1910.

La majoria de la població era assalariada. Per tant, la remuneració del treball condicionava la possibilitat de subsistència familiar.

Les dones, en aquesta època, començaven a treballar a la indústria del suro. També, parcialment, ho feien els infants.

L'ingrés familiar, doncs, depenia també del conjunt dels membres que podien treballar.

Veure el cost dels aliments bàsics, del lloguer de l'habitatge i del manteniment i previsió de la salut és quelcom que cal posar en relació amb les possibilitats dels salaris i ingressos familiars.

5.- CULTURA

Junt amb els canvis materials i socials, tenien lloc unes altres transformacions a nivell mental, que s'expressaven de maneres molt diverses. Nous costums i hàbits col·lectius diferents afeccions i il·lusions prenen cos, cristal·litzen, a través d'una tasca cultural engrescadora i creativa.

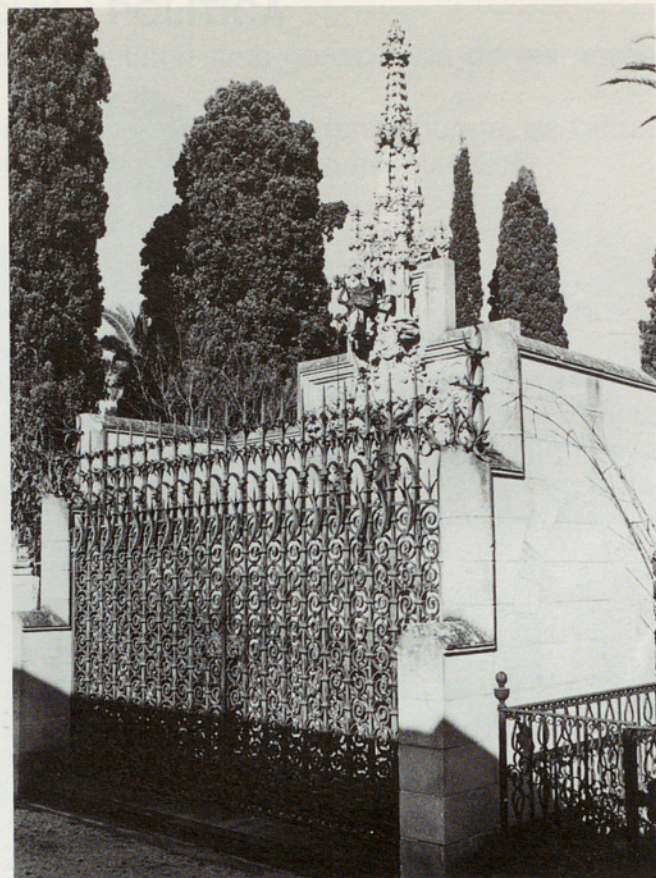
L'afany de saber, de conèixer noves experiències, es generalitzava i arribava també, per fi, a la gent treballadora.

Mentrestant, d'una forma més elitista, la burgesia guixolenca conreava i consumia literatura catalana i bona música, entre d'altres interessos folklòrics o arqueològics. Agustí Casas del Centre Català, per exemple, el 1894 donà la notícia del dolmen de Romanyà.

L'observatori Patxot —Observatori Català— i la publicació dels seus resultats en són un bon testimoni, de l'esperit científic que els esperonava.

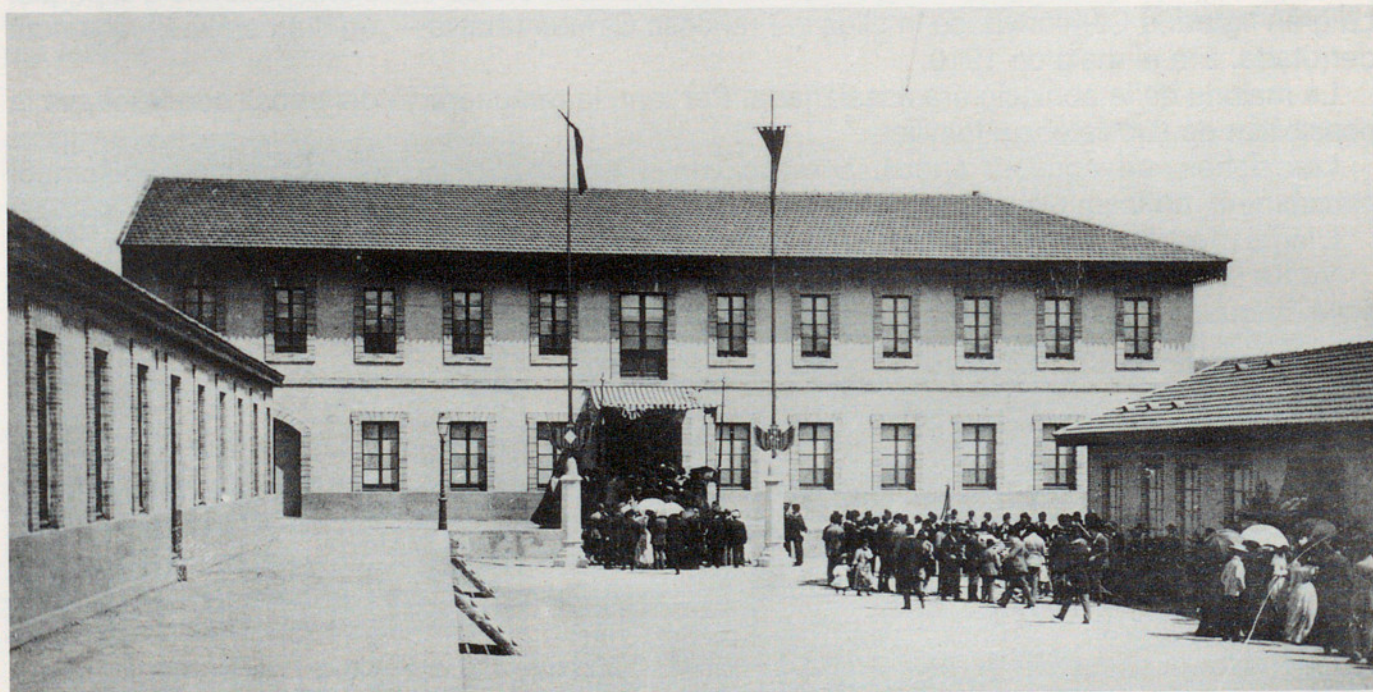
A. T. V. — 3007 - SAN FELIU DE GUIXOLS
Observatori Català

5.1 La casa Patxot, alçada el 1895, i l'observatori.

5.2 Tomba de la família Casas, de Puig i Cadafalch.

L'exposició de Belles Arts als jardins Ferrer/Casas (1892)³ i l'obra pictòrica de l'artista Pons Martí (1855-1931) —de la qual n'exhibim a l'exposició una petita i ben significativa mostra— ens revelen l'ambient cultural que es respirava a Sant Feliu aquells anys.

5.3 Exposició de Belles Arts (1892).

(3) 1892. Exposició de Belles Arts a SFG. Informatiu de l'Arxiu i del Museu, núm. 12. Setembre 1992.

BREU BIOGRAFIA DE JAUME PONS I MARTÍ

- 1855 Neix al barri de Gràcia de Barcelona, el 25 de maig.
- 1877 Després d'aprendre a dibuixar amb el seu oncle Ramon Martí i Alsina, exposa per primera vegada a Barcelona la seva pintura: retrats de bust i cos sencer, esbossos, paisatges, decoracions, etc.
- 1878 S'instal·la a Sant Feliu. Munta una acadèmia de dibuix i de pintura al carrer Especiers. Després al de Sant Antoni i, més tard, al de Sant Pere.
A partir d'aquell moment la seva producció pictòrica feta a Sant Feliu és nombrosa.
- 1885 Exposa a Sant Feliu esbossos a l'oli al·legòrics i retrats.
- 1886 Es casa amb Ignàsia Sayol.
- 1892 Participa a l'exposició de Belles Arts, junt amb els millors artistes catalans del moment. Jaume Vilallonga, Josep Domingo, Salvador Villà, Vicens Vila, Ventura Fuster, Jaume Ventura i Eduard Bitlloc, foren els altres guixolencs que també hi exposaren.
- 1894 Estada a Olot on pinta molts retrats i paisatges.
- 1897 S'instal·la definitivament a Girona.
- 1912 Hi mor la seva muller Ignàsia.
- 1913 Es casa de nou amb Maria Pujol.
- 1915 Havent mort la segona esposa, el mateix any contrau matrimoni amb Carme Bosch i Julià.
- 1916 Neix la seva filla Carme Pons i Bosch.
- 1926 Exposa en una sala de la Plaça del Vi, amb la participació dels seus alumnes.
- 1931 Mor a Girona el 30 de maig.

(Freixes, P. *Exposició Pons Martí. 1855-1931. Biografia*. Girona, 1973).

5.4 Pintura de Pons Martí, propietat de M. Rocabert, vídua Tell. (Fotografia de J. Bigas).

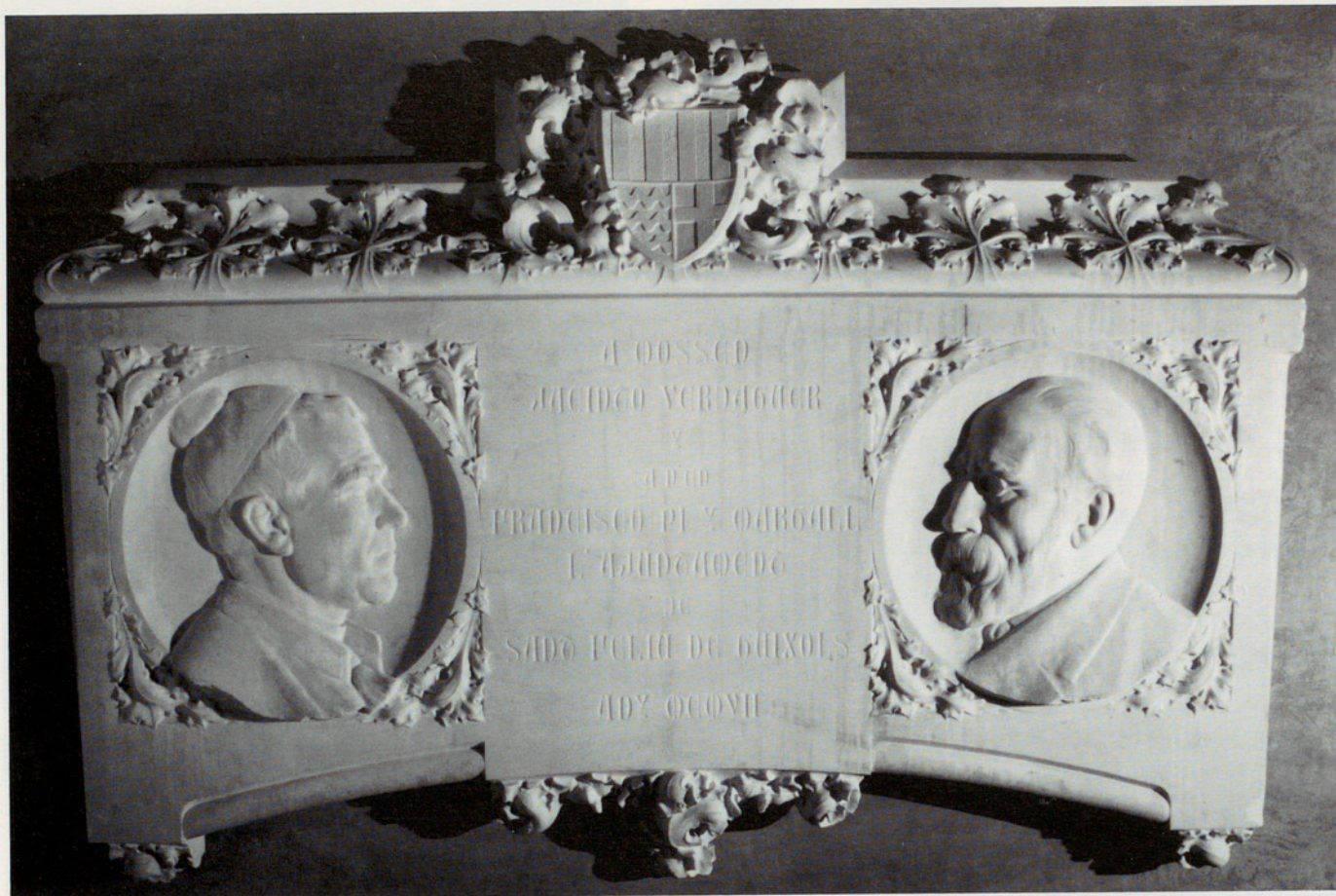
Republicans federals i regionalistes coincidiren a donar suport, el 1906, al Congrés Internacional de la Llengua Catalana⁴.

D'altra banda, els federals que dominaven el govern local el 1907 volgueren, curiosament i intencionada, unir en una mateixa làpida l'efígie de mossèn Cinto Verdaguer i la de llur cabdill i

(4) M.N. 1906; "Llevor", núm. 266, 267, 269 i 272

ideòleg republicà, Francesc Pi i Maragall. La làpida, que presidí la sala de sessions de l'Ajuntament, va ser projectada per l'arquitecte municipal General Guitart, i fou realitzada per l'escultor Manuel Fuxà.

Actualment es conserva a la sala IV del nostre Museu d'Història.

5.5 Làpida de G. Guitart amb els bustos de Pi i Maragall i Mn. Cinto (Fotografia de J. Bigas).

6.- TEMPS LLIURE I DIVERSIÓ

Les possibilitats de lleure —o d'esbarjo— i de diversió —també formes culturals— s'enriquieren amb nous locals per al teatre i cinema.

Continuaven, però, les tradicionals sortides al camp i a les platges dels voltants, i els aplecs. La celebració del Carnaval i de la vuitava del Corpus, les tertúlies als casinos i a les tavernes, eren altres formes d'omplir el temps lliure i d'amarar amb un xic d'humor i d'alegria la duresa de la vida quotidiana.

La companyonia de la vida associativa i a la diversió amb colla aportava quelcom de tendresa a l'individualisme imposat per les noves relacions de treball.

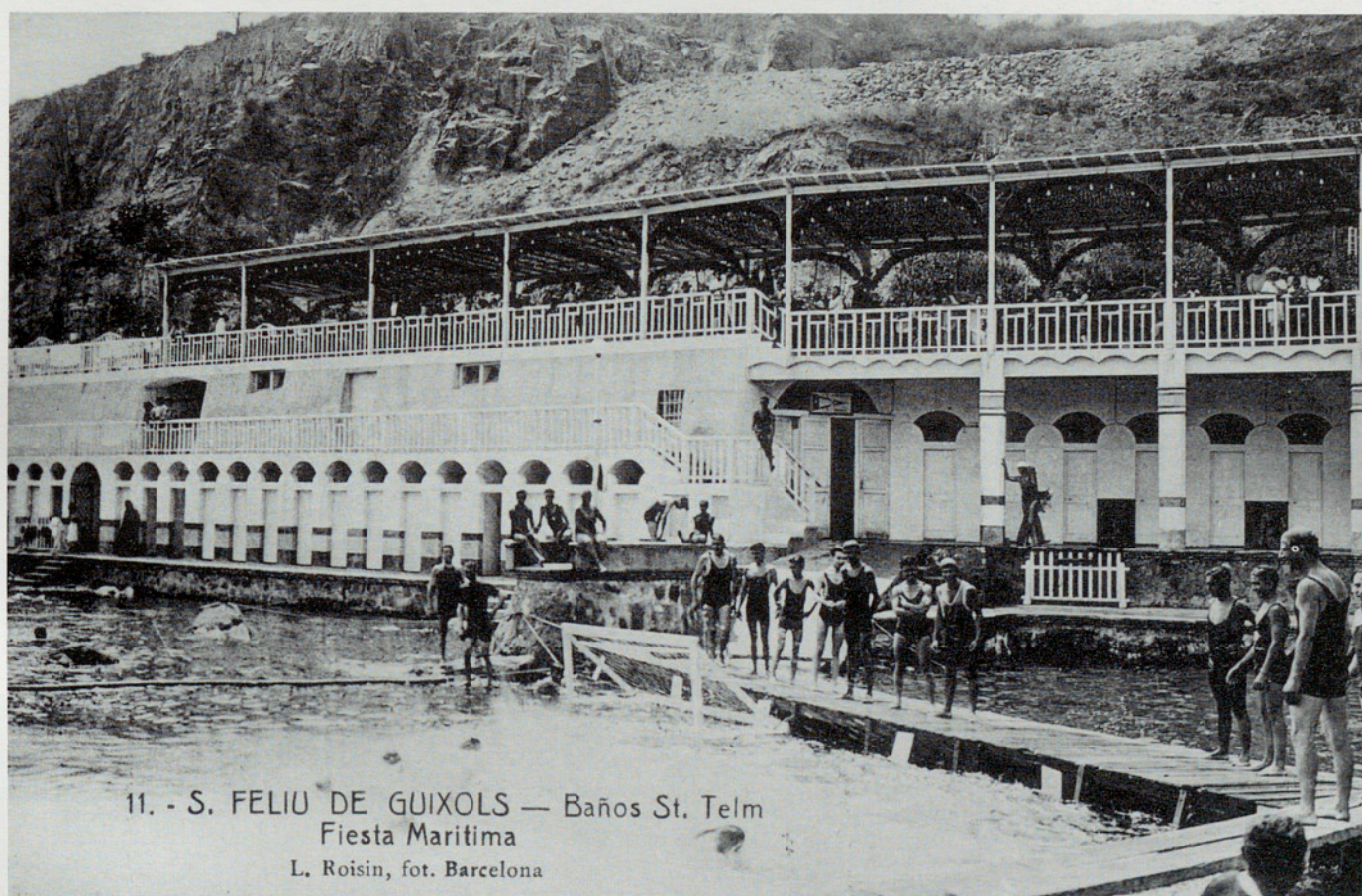

Sn. Feliu de Guixols vista general desde el mar.

Sn. Feliu de Guixols vista general desde el mar.

6.1 La Rambla, amb programes de cinema a la dreta.

6.2 Els banys, una forma d'esbarjo estiuenç.

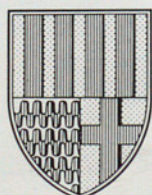
6.2 Festa marítima popular, la Cucanya.

COL.LABORACIONS I AGRAÏMENTS ESPECIALS

Museu Marítim de Barcelona
 Arxiu Municipal de Palafrugell
 Museu del suro de Palafrugell
 Armstrong World Industries S.A.,
 de Palafrugell
 Antiquari de la Plaça
 Lluís Palahí i Xargay
 Mª Carme Riera Ventura
 Joan Dardé Villanueva
 Joan Reyné i família
 Ramon Tauler i Valls

Josep Escortell i Cerqueda
 Carme Massaguer
 Nèstor Sanchiz
 Família Bigas Quintana
 Josep Hereu i Vidal
 Bartomeu i Joan Auladell
 Montserrat Rocabert, vídua Tell
 Conxita Curto
 Josep Mª Vicens
 Juana Navarro

Portada: "**El port natural de Sant Feliu de Guíxols**" de *Pons Martí*, existent al Museu Marítim de Barcelona. Agraïm la col.laboració de la Diputació de Barcelona. (Fotografia: Joaquim Bigas).

SERVEI DE PUBLICACIONS I D'ARXIU
JUNTA DEL MUSEU D'HISTÒRIA DE LA CIUTAT
ÀREA DE CULTURA
Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols